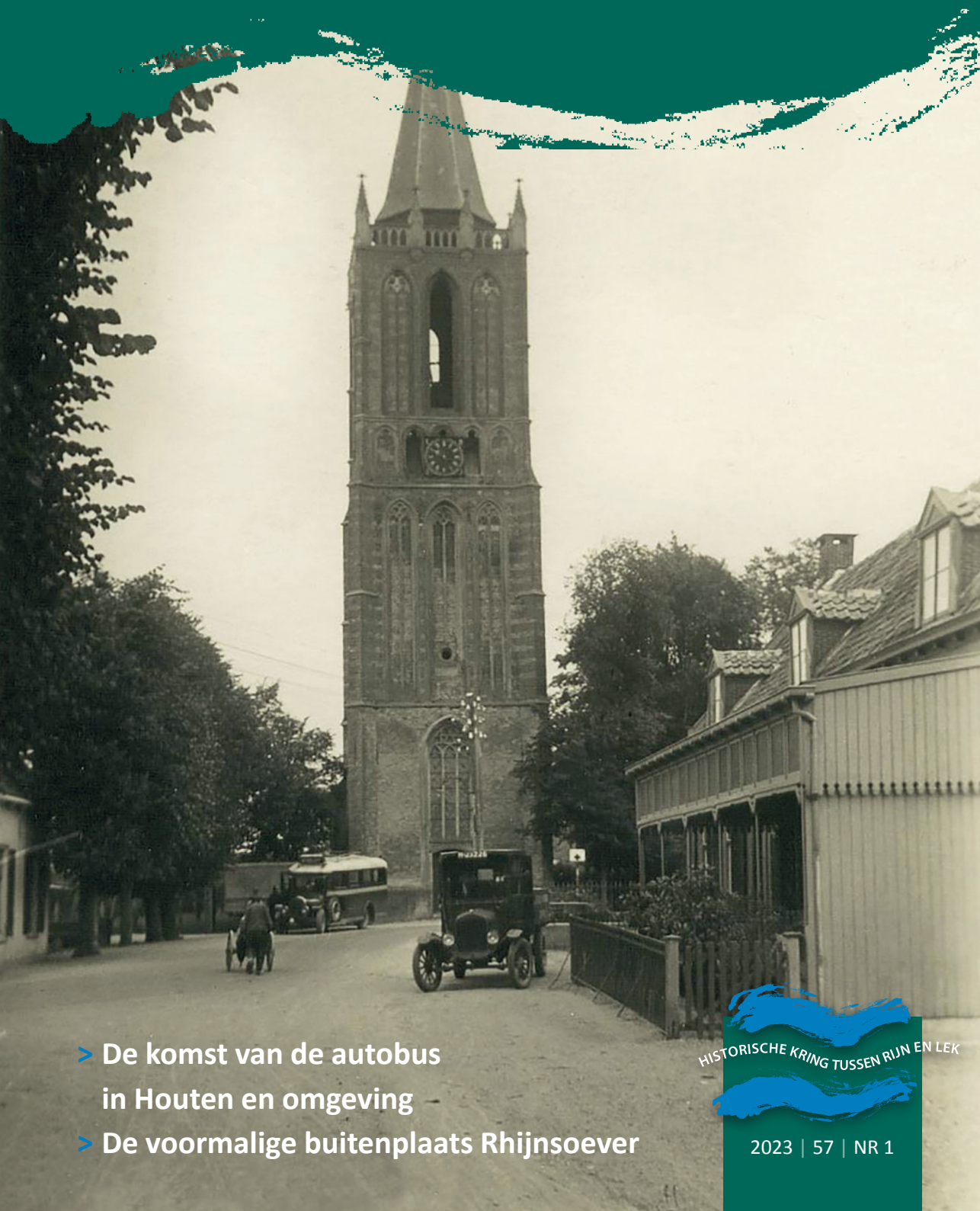

HET KROMME-RIJNGEBIED

TIJDSCHRIFT VAN DE HISTORISCHE KRING 'TUSSEN RIJN EN LEK'

- > De komst van de autobus in Houten en omgeving
- > De voormalige buitenplaats Rhijnsoever

HISTORISCHE KRING TUSSEN RIJN EN LEK

2023 | 57 | NR 1

ARTIKELN

- 1 De komst van de autobus in Houten en omgeving
Frank Magdelyns
- 9 De voormalige buitenplaats Rhijnsoever
Henk Blok

VARIA

- 20 Een raadselachtige bronzen plaque
Herman de Korte
- 21 Het jaar van de fabrieksschoorsteen
Elleke de Ronde
- 23 Herinneringen aan Beverweerd
Joop Zomer

OMSLAG

De bus van de VEMAB halteert bij de kerktoeren van Houten in 1925.

De Historische Kring 'Tussen Rijn en Lek' is een Algemeen Nut Beogende Instelling

Het Kromme-Rijgebied

Tijdschrift van de Historische Kring 'Tussen Rijn en Lek'
ISSN-nr 1382-3140

Het Kromme-Rijgebied omvat Bunnik, Cothen, 't Goy, Houten, Langbroek, Odijk, Schalkwijk, Tull en 't Waal, Vechten, Werkhoven en Wijk bij Duurstede

Verschijnt 4x per jaar

www.tussenrijnenlek.nl

Redactie

Els Elenbaas, Hilversum; drs. Saskia van Ginkel-Meester, Zeist; Frank Magdelyns, Houten; Eric van Royen, Wijk bij Duurstede; Otto Wttewaall, 't Goy; Rinus van den Heijkant, Houten

Redactiesecretariaat

Frank Magdelyns

mail: info@tussenrijnenlek.nl

(voor kopij, correspondentie en aanwijzingen auteurs)

Overname uit dit tijdschrift is alleen geoorloofd onder voorwaarde van bronvermelding en na schriftelijke toestemming van de redactie en/of auteur.

Vormgeving: Studio Jeroen Baars

Druk: De Groot Drukkerij Goudriaan

Oplage: 700 exemplaren

Lidmaatschap

Tevens abonnement op dit tijdschrift: € 25,- per jaar (studenten en scholieren: € 12,50; buitenland: € 40,-) over te maken op rekeningnummer: NL23 RABO0329807498 ten name van de Historische Kring 'Tussen Rijn en Lek' bij de Rabobank te Houten

Losse nummers: € 7,50

Secretariaat: J. van Geest, Maria van Boechoutlaan 23, 3984 PE Odijk, tel 030-6562057

Ledenadministratie: F.J.P. Magdelyns, Ruitercamp 2, 3992 BZ Houten, tel 06-19630125

mail: info@tussenrijnenlek.nl

Ereleden: Prof. dr C. Dekker[†] • A. Graafhuis[†] • dr G. de Nie L.M.J. de Keijzer[†] • M.A. Vonk • P.S.A. de Wit

Advertentietarieven:

€ 50 voor ¼ pagina, € 100 voor ½ pagina, € 200 voor 1 pagina, (steeds per jaar)

Bestuur

Voorzitter: Otto Wttewaall, tel: 06-44217384,

mail: ottowttewaall@gmail.com

Vicevoorzitter en contactpersoon Wijk bij Duurstede:

Frits van der Leije, tel: 06-53453444,

mail: fvanderleije@gmail.com

1e Secretaris: Jan van Geest, tel: 030-6562057,

mail: janvangeest@ziggo.nl

2e Secretaris: Norma Mulder, tel: 0343-591568,

mail: norma.han@casema.nl

Penningmeester: Sierk de Jongh,

tel: 030-2319941/06-51172378,

mail: sdejongh@planet.nl

Contactpersoon Houten: Frank Magdelyns,

tel: 06-19630125, *mail:* info@tussenrijnenlek.nl

Archeologie, Historisch Onderzoek en Genealogie:

Hans van Aken, tel: 030-6377513, *mail:* jmvanaken@ziggo.nl

Contactpersoon Bunnik: Tom Schrijvers,

tel: 06-37402914, *mail:* tschrijvers1946@kpnmail.nl

De komst van de autobus in Houten en omgeving

Sinds de jaren twintig van de vorige eeuw rijdt er een autobus met een vaste dienstregeling door Houten en omliggende dorpen. Hierdoor werd het voor de inwoners van de dorpen makkelijker om naar Utrecht te reizen en was er een modern alternatief voor de fiets, trein of gewoon lopen. Toch hadden de eerste busbedrijven het moeilijk om financieel rond te komen en verdwenen ze soms net zo snel als ze waren verschenen.

Aan het begin van de twintigste eeuw is er in en rond de stad Utrecht sprake van openbaar tramvervoer. Zo zijn er tramlijnen binnen de stad Utrecht, van Utrecht naar Vreeswijk, van Utrecht naar Zeist en van Doorn naar Wijk bij Duurstede. De trams worden aangedreven door stoom, paardenkracht of elektriciteit. Na de Eerste Wereldoorlog verschijnt de auto-omnibus steeds vaker in het straatbeeld. Een omnibus is van oudsher een rijtuig voor meerdere personen, dat werd getrokken door paarden en een vaste route reed op vastgestelde tijden. De omnibus is er al decennia in de grotere steden en in Parijs zelfs sinds het eind van de zeventiende eeuw. De auto-omnibus deed hetzelfde, maar dan met een verbrandingsmotor.

In 1922 opent de Amerikaanse autofabrikant Ford een assemblage-afdeling in Antwerpen. Hier worden de auto's en vrachtauto's in elkaar gezet, die per schip uit de Verenigde Staten zijn aangevoerd. Deze auto's zijn ook bestemd voor de Nederlandse markt. Door de komst van de T-Ford kunnen ondernemers een betaalbare¹ auto kopen en deze als vrachtauto of auto-omnibus inzetten. Voor vrachtauto's en omnibussen wordt gebruik gemaakt van het Ford model TT, dat sinds 1917 wordt geproduceerd. Dit is een variant van de T-Ford waaraan diverse aanpassingen zijn gedaan om meer gewicht te kunnen dragen. Zo zitten de assen van de wielen verder uit elkaar, is de achteras versterkt en heeft de versnellingsbak een andere overbrengverhouding. De standaard 4-cilinder benzinemotor van de T-Ford wordt ook in dit zwaardere model geïnstalleerd en heeft een vermogen van 20 pk. Ford levert alleen het chassis met motor en de koper van de auto moet zelf de opbouw en bestuurderscabine laten maken.

1. De dienstregeling van de eerste buslijn. (RAZU 109-2273)

Eerste buslijn in Houten

Het voordeel van de auto-omnibus ten opzichte van een tramlijn is dat wanneer de exploitatie onrendabel blijkt te zijn, de route eenvoudig is aan te passen of te staken. Immers het transport gaat over gewone wegen en niet over rails. Op 28 april 1923 start de dienstregeling van de eerste buslijn tussen Utrecht en Schalkwijk. Drie keer per dag rijdt de Utrechtsche Auto Omnibusonderneming vanaf de Rijnkade via Houten heen en weer. De buslijn is initiatief van de heer Visser uit de Utrechtse Beverstraat. In de auto-omnibus is plek voor 18 personen. Waarschijnlijk is het wel een beetje inschikken, want erg groot zijn de auto's niet. Verder is er ook plaats voor een bijrijder naast de chauffeur. De bus stopt onderweg overal waar de

*Frank Magdelyns is bestuurslid en redactielid bij de Historische Kring Tussen Rijn en Lek.

passagiers dit tijdig aangeven. Een brief aan de gemeente Houten en de gemeente Schalkwijk, voorzien van een plan, dienstregeling en tarievenlijst is voldoende om te starten. Houten en Schalkwijk zijn via een treinverbinding weliswaar aangesloten op het openbaar vervoer, maar dit wordt als onvoldoende beschouwd. Bovendien wonen de meeste inwoners op afstand van het station.

De eerste dag dat de bus rijdt is het zo druk dat deze zes keer heen en weer rijdt tussen Schalkwijk en Utrecht. Vanuit Schalkwijk betaalt de reiziger voor een enkele reis 60 cent en vanuit Houten is dat 30 cent. Kinderen onder de 8 jaar mogen voor de helft van de prijs mee. In augustus meldt de gemeente Houten in een rapportage aan de Provincie Utrecht dat er gemiddeld 75 mensen per week van de bus gebruikmaken.

Er komt al snel concurrentie op de zaterdag. Op 10 augustus 1923 start de Culemborger Hendrik Jan van Heusden ook een busdienst. Deze rijdt op zaterdag van Culemborg naar Utrecht en terug. De bus stopt ook in Schalkwijk en Houten. Er wordt dezelfde prijs gerekend als voor een reis met de bus van de heer Visser. Bij Van Heusden kunnen 20 personen in de autobus. Enkele maanden later op 6 oktober 1923 start er nog een busdienst tussen Culemborg en Utrecht. Dit betreft de Culemborgse Autobusonderneming (CAO) en heeft andere eigenaren. Het tarief is iets goedkoper en per keer kunnen 16 passagiers mee. Van deze Culemborgse busondernemers vernemen we na een paar maanden niets meer.²

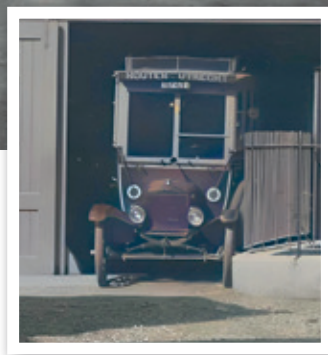
VERBODEN TE ROOKEN.		VERBODEN TE ROOKEN.	
Maandag, Dinsdag, Woensdag, Donderdag en Vrijdag.		Maandag en Woensdag.	
Verreik Houten	Verreik Utrecht	Verreik 't Goy	Verreik Utrecht
vm. 8 --	vm. 8.45	vm. 7.30	nm. 1 --
nm. 12.30	nm. 1 --	nm. 4.10	nm. 5.15
nm. 4.30	nm. 5.15		
Zaterdag.		Zaterdag.	
Verreik Houten	Verreik Utrecht	Verreik 't Goy	Verreik Utrecht
vm. 9 --	vm. 8.30	vm. 7.30	nm. 4.10
vm. 9 --	nm. 12.15	nm. 4.10	nm. 5.15
nm. 12.40	nm. 1 --		
nm. 4.30	nm. 5.15		
VERBODEN TE ROOKEN.		VERBODEN TE ROOKEN.	

2. De dienstregeling van Van Wijk uit 1924 met handmatige aanpassing voor de dienstregeling van 1925 (HUA 1201-5560)

Buslijn van Gert van Wijk (Vico)

Wanneer de herfst van 1923 aanbreekt worden de bussen van de heer Visser niet meer in Houten gezien. Wel rijdt er op dat moment onregelmatig een bus van Utrecht via Houten naar 't Goy. Deze blijkt van de Houtense rijwielhandelaar Gert (Gerrit) van Wijk te zijn. Gert van Wijk richt in deze jaren garage De Vico op, waarbij de garage-naam verwijst naar een Latijnse variant van zijn achternaam. We komen hem nogal eens tegen in de kranten van de jaren 20 en 30 wanneer hij een auto uit een sloot heeft getakeld en deze naar Houten heeft gesleept. Vanaf 1 november 1923 start Van Wijk officieel met een vaste dienstregeling voor de buslijn tussen 't Goy en de Rijnkade in Utrecht. Schalkwijk wordt niet meer aangedaan door de bus. Zes dagen in de week rijdt de bus heen en weer, waarbij op drie dagen vanuit 't Goy wordt gestart en drie dagen vanuit Houten. De Houtense halte is voor de kerktoeren van de Pleinkerk, tegenover garage de Vico. Een retour van Houten naar Utrecht kost 60 cent en een enkele reis 35 cent. Vanuit 't Goy is een retour 1 gulden en 10 cent. De bus heeft 15 zitplaatsen. Twee maanden na zijn start meldt Van Wijk zich bij de gemeente Houten voor een subsidie van 500 gulden per jaar. Hiermee wil hij het risico op zijn bedrijf verminderen. In Houten en 't Goy wordt het nut van een goede busverbinding met Utrecht van belang geacht. Vooral op zaterdag trekken veel inwoners naar de stad om boodschappen te doen, die in het dorp niet verkrijgbaar zijn. De raad gaat akkoord, maar het bedrag wordt vastgesteld op 250 gulden. Ook moet Van Wijk aan een aantal eisen voldoen. Zo mogen er niet meer mensen met de autobus worden vervoerd, dan waarvoor deze is gebouwd, moet er een kentekenplaat zichtbaar zijn en mag er niet worden gerookt. De bus is ook beschikbaar voor bruiloften en partijen en er kan zelfs een fiets worden meegenomen.

Op 1 mei 1924 worden de tijden van de dienstregeling aangepast en wordt de ritprijs vanuit 't Goy naar Utrecht verlaagd. Het Utrechtsch Nieuwsblad meldt op 26 mei 1924 dat de chauffeur van de bus van Utrecht naar Houten bij de inhaalpoging een tegenligger bijna over het hoofd ziet. De chauffeur maakt een noodstop. De bus raakt defect en rijdt over een fietsend meisje heen. Ze blijkt tot verbazing van de chauffeur niets te mankeren. De bus wordt kennelijk 's avonds nauwelijks gebruikt en per 5 januari 1925 vervallen de avonddiensten.

**3. De bus is
geparkeerd in
een nieuwe garage
naast De Engel.
RAZU 40892.⁴**

De bus is vaag te zien op een foto uit 1924. Hij staat dan geparkeerd bij de burens in de doorrijschuur van herberg De Engel.³ Deze doorrijschuur wordt in de tweede helft van 1924 gesloopt. Van Wijk bouwt een nieuwe garage tegen de herberg aan en op een foto uit vermoedelijk mei 1925 is de bus beter te zien. Deze draagt het provinciale kenteken L1242, dat sinds 1912 in het bezit is van Van Wijk. Daarnaast is er een tweede bus voor 18 personen.

De autobus is in die jaren een moderne technologische vernieuwing waar men trots op is. Typerend is hoe in 1925 de aankoop van nieuwe bussen in de stad Utrecht wordt gevierd. Bussen zijn versierd, mensen hangen uit de ramen als de stoet met nieuwe bussen passeert en de fanfare loopt mee.

Veldhuizen's Electra Motor Auto Bedrijf

Gert van Wijk doet per 1 juni 1925 de buslijn tussen Utrecht en 't Goy over aan de 19-jarige Arie van Veldhuizen uit Houten. Arie is dan al chauffeur op de bus. De naam van de nieuwe busmaatschappij is Veldhuizen's Electra Motor Auto Bedrijf (VEMAB).⁵ Hij besluit minder vaak op 't Goy te gaan rijden en richt zich vooral op de verbinding tussen Houten en Utrecht. In de T-Ford (kenteken L10995) is plek voor 12 personen. Al na een paar

maanden ziet Van Veldhuizen dat de verbinding met 't Goy onrendabel is en vanaf 5 oktober 1925 wordt er nog minder naar 't Goy gereden. Arie van Veldhuizen zit wel vol met plannen en neemt op 21 september 1925 een tweede autobus in bedrijf. Dit is een Renault (kenteken L11375) waar 17 personen in kunnen. De bus wordt aan het eind van de zomer van 1925 gefotografeerd door Dirk van der List, fotograaf en uitgever van prentbriefkaarten.⁶ Hij maakt een foto van de kerktoeren vanaf de Burgemeester Wallerweg waarop de wachtende bus is te zien.

Vanaf 15 maart 1926 rijdt de bus weer naar Schalkwijk. Aan de dienstregeling te zien rijden er soms twee autobussen tegelijkertijd. Zo vertrekt op zaterdag er één vanuit 't Goy en kort erna één vanaf De Heul (Schalkwijk). In Houten passeren ze tien minuten na elkaar. Ook de VEMAB krijgt jaarlijks een bijdrage ter waarde van 250 gulden van de gemeente Houten.

4. De bus (links) halteert bij de kerktoeren van Houten in 1925. Ansichtkaart Dirk van der List, collectie H. Steenman.

Wet Openbare Vervoermiddelen

Op 24 augustus 1926 treedt de Wet Openbare Vervoermiddelen in werking. Voortaan moet bij de provincie een vergunning worden aangevraagd om een buslijn te exploiteren. Hiermee wordt gezorgd dat de concurrentie tussen de spoorwegen en de autobussen niet verder toeneemt. Ook wordt onderlinge concurrentie tussen de busondernemingen voorkomen door één vergunning per buslijn uit te geven. Net als alle andere busmaatschappijen in Nederland moet ook de VEMAB van Arie van Veldhuizen een vergunning aanvragen. Het is de provincie die dit regelt en de gemeenten daarbij om advies vraagt. De gemeente Schalkwijk waardeert de busverbinding van VEMAB met Utrecht en geeft Van Veldhuizen een positieve aanbeveling. De Nederlandse Spoorwegen maken bezwaar tegen de buslijn door Houten en Schalkwijk. In hun protest gebruiken ze de naam van ondernemer A.J. Blom die een buslijn in Wijk bij Duurstede exploiteert. Het bezwaar wordt dan ook afgewezen. De bus tussen Houten en Utrecht vervoert in 1926 ongeveer 70 passagiers per dag, meldt Van Veldhuizen bij zijn vergunningsaanvraag.

Ondanks de lovende woorden van de gemeente Schalkwijk stopt Van Veldhuizen op 15 januari 1927 met het traject tussen Houten en Schalkwijk. Alhoewel niet gemotiveerd door Van Veldhuizen, lijkt het erop dat er te weinig passagiers waren en de lijn niet rendabel is. Hij richt zich volledig op

de gemeente Houten. Op 5 april 1927 krijgt hij van de provincie de vergunning voor de buslijn tussen Utrecht en 't Goy.

Arie van Veldhuizen moet vanwege de nieuwe wetgeving ook zijn bussen elke drie maanden laten keuren. Deze taak wordt uitbesteed aan de politie van Utrecht. Vanwege brandgevaar is roken verboden, moet een brandblusser in de auto aanwezig zijn en een bord *Verboden te Roken* goed zichtbaar zijn aangebracht. Verder moeten de ruitenwissers functioneren en de achteruitkijkspiegel werken.

In januari 1928 is de autobus tussen Utrecht en Houten betrokken bij een aanrijding. Een tegenligger krijgt onvoldoende ruimte, waarna een botsing volgt. In augustus 1928 rijdt de bus tussen Utrecht en Houten op een plotseling stilstaande vrachtauto, waarbij één passagier door de voorruit heen gaat. De bus wordt naar Houten gesleept. Gedurende 1928 gebruikten dagelijks 72 personen de bus tussen Utrecht en Houten/'t Goy.

Tram- en Bargedienst Vereniging

In het najaar van 1928 stopt van Veldhuizen met de busdienst. De vergunning voor de buslijn doet hij over aan de Tram- en Bargedienst Vereniging uit Jutphaas.⁷ Dit is een ervaren vervoersmaatschappij, die al de tractortram van Utrecht naar Vreeswijk exploiteert. De tractor was een T-Ford die in Vreeswijk werd afgekoppeld en

zelfstandig doorreed naar Vianen. Eerder reed de maatschappij met een paardentram en een stoomtram tussen Utrecht en Vreeswijk.

Nadat de provincie per 11 december 1928 akkoord is met de overname, start de Tram- en Bargedienst Vereniging met de buslijn door Houten naar 't Goy. De Renaultbus uit 1925 (kenteken L11375) van Van Velthuizen wordt overgenomen. Een andere auto die gaat rijden is een Latil B (kenteken L10712) uit 1924. Deze Franse auto kan 19 personen vervoeren. De bus vertrekt vanaf het busstation op de Vreeburg (Vredenburg) en rijdt vijf keer per dag naar de RK Kerk in 't Goy.

Eerste Twaalsche auto-onderneming

Ondertussen is Schalkwijk na de pogingen van Visser en van Van Veldhuizen verstoken van een busverbinding. Maar in het voorjaar van 1928 meldt garagehouder Jan Labee uit Polsbroek zich. In zijn eigen woonplaats ziet hij de vergunning voor een buslijn naar een ander gaan. Hij richt zich nu op de exploitatie van een lijn vanaf Vreeswijk via Schalkwijk naar het veer bij Culemborg. De gemeente Schalkwijk reageert opgetogen op het initiatief, omdat het Rietveld in het westen van de gemeente tussen Tull en 't Waal en Schonauwen, bereikbaar wordt met de bus. De gemeente Tull en 't Waal is eveneens blij verrast en acht de busverbinding van groot nut. Wel heeft deze gemeente zorgen of de brug over de Waalsewetering stand houdt. Labee noemt zijn busdienst de Eerste Twaalsche auto-onderneming en gebruikt hiervoor een Chevrolet met een lengte van 5,5 meter. Een enkele reis van Vreeswijk naar het Culemborgse veer kost 55 cent en duurt ongeveer een uur. Vijf keer per dag wordt er heen en weer gereden. De bus rijdt vanuit Vreeswijk over de Lekdijk en komt via de Strijpweg aan bij de eerste halte: de kerk van Tull en 't Waal. Via de Achterdijk (tegenwoordig Waalseweg geheten) rijdt de bus naar de Molenbuurt voor een tweede stop. Via de Uitweg en de Provincialeweg (tegenwoordig Jonkheer Ramweg) is bij Station Schalkwijk een derde halte. Daarna wordt via De Heul naar het Culemborgse veer gereden. Wanneer eind december 1928 de reservebus gereed is, start de busdienst daadwerkelijk. Ondernemer Labee heeft het niet makkelijk want Nederland wordt overvallen door een strenge winter. In april 1929 meldt Labee zich bij de gemeenten Schalkwijk en Tull en 't Waal. De buslijn maakt verlies en hij vraagt om subsidie. Beide gemeenten

(die dezelfde burgemeester Ten Holder hebben) stellen elk 100 gulden subsidie per jaar beschikbaar. Deze wordt na afloop van elk voltooid jaar uitbetaald. Maar Labee gaat het jaar niet volmaken. Voor het uitbreken van de volgende winter, op 4 november 1929, laat Labee aan de betrokken gemeenten weten dat de busonderneming niet rendabel is en hij vanwege financiële omstandigheden ermee stopt. De gemeente Tull en 't Waal maakt 75 gulden en 89 cent aan subsidie over, omdat 75,89% van het subsidiejaar is volmaakt door Labee.

VELDHUIZEN'S-ELECTRA-MOTOR-AUTO-BEDRIJF		
DIENSTREGELING		
AUTOBUSDIENST		
'T GOY - HOUTEN - UTRECHT		
INGAANDE 15 JANUARI 1927.		
TARIEF:		
't Goy-Utrecht	Retour	1. —
	Enkele reis	0.60
Houten-Utrecht	Retour	0.60
	Enkele reis	0.35
't Goy-Houten	Retour	0.40
	Enkele reis	0.25
Standplaats Houten: N.H. KERK		
Standplaats Utrecht: AUTOBUSSTATION 19		
De ondernemer:		
A. VAN VELDHUIZEN - HOUTEN.		

5. De dienstregeling van de VEMAB in 1927 (HUA 1201-5666).

6. Gert van Wijk (midden) bij garage De Vico in Houten. Op de achtergrond een auto met kenteken L1242, die de opvolger is van de Fordbus. Links een auto uit Noord-Holland met G-kenteken. (RAZU 40890)

Dienstregeling Autobusdienst Vreeswijk-Culemborgscheveer.					
Vertrek CULEMBORGSCHEVEER	8.55	9.55	11.—	2.15	6.35
Aankomst SCHALKWIJK, Station	7.15	9.10	—	2.35	6.55
Vertrek	7.25	9.15	11.20	2.45	7.05
„ TULL EN T' WAAL, School	7.35	9.25	11.30	2.55	7.15
„ „ Kerk	7.45	9.35	11.40	3.05	7.25
Aankomst VREESWIJK	7.55	9.45	11.50	3.15	7.30
Vertrek VREESWIJK	8.—	10.—	12.15	4.30	7.45
„ TULL EN T' WAAL, Kerk	8.15	10.10	12.25	4.40	7.55
„ „ School	8.30	10.20	12.35	4.50	8.05
Aankomst SCHALKWIJK, Station	8.30	10.30	12.45	5.—	—
Vertrek	8.35	10.30	12.55	5.10	8.15
Aankomst CULEMBORGSCHE VEER	8.55	10.50	1.15	5.30	8.35

De tijd der tussenstations is bij benadering aangegeven.

BILLIJKE PRIJZEN
VOOR GEZELSCHAPSREIZEN EN LUXE-AUTO

7. De dienstregeling van Labee in 1929 (HUA 1201-5666)

Ook de autobus van de Tram- en Bargedienst Vereniging heeft moeite om in de strenge winter van 1928/1929 op de weg te blijven. Op 30 januari 1929 wijkt de bus uit voor een fietser nabij de vier Lunetten in Maarschalkerweerd (gemeente Houten) en begint de bus te slingeren. Daarbij komt de autobus met de achterkant in een sloot terecht. In de bus zitten op dat moment 16 personen, waaronder de Houtense burgemeester Scholten en zijn echtgenote. Via het noodluik in het dak klimmen de passagiers uit de auto. Later dat jaar wordt een schaap doodgereden door de bus en in 1930 knalt de bus op de Beusichemseweg in 't Goy tegen een vrachtwagen die uit een uitrit komt.

Bussen uit de Betuwe

De Tielsche Autobusonderneming onderhoudt sinds oktober 1924 een zaterdagdienstregeling tussen Tiel en Utrecht. De bus van de heren Andries de Kriek en Nicolaas Zondag rijdt zaterdagochtend in alle vroegte door 't Goy en Houten, zodat de Tielenaren hun boodschappen in de stad Utrecht kunnen doen. De dienstregeling laat zien dat er tussen het Beusichemse veer en Utrecht geen stopplaatsen zijn. Dit sluit niet uit dat de chauffeur van de bus toch mensen meenam die dit aangaven. De Tielsche Autobusonderneming moet het zonder subsidie doen, omdat de gemeente Tiel geen belang in busverbindingen ziet. Op 8 mei 1926 krijgt de bus uit Tiel concurrentie van de heren Job en Abraham de Jongh van de Burense Autobusdienst. Ook zij rijden op zaterdag naar Utrecht via 't Goy en Houten. Lang lijkt deze lijn niet in dienst te zijn geweest.

In november 1926 wordt in verband met de komst van de Wet Openbare Vervoermiddelen door de gemeente Houten een positieve aanbeveling voor de Tielsche Autobusonderneming gegeven. Over

de Burense busdienst vinden we niets terug in het Houtens gemeentelijk archief. Vermoedelijk is deze lijn dan verdwenen. Dit wordt in het voorjaar van 1927 bevestigd, wanneer de Tielsche Courant meldt dat alleen de Tielsche Autobusonderneming van Gedeputeerde Staten van Gelderland tussen de Betuwe en Utrecht mag rijden. Hiervoor wordt een Fordbus gebruikt met het kenteken M18369. Een enkele reis van Tiel naar Utrecht kost in 1926 één gulden. De bus vertrekt op zaterdag om 6 uur 's ochtends uit Tiel en komt anderhalf uur later in Utrecht aan op het Vreeburg. Op 17 januari 1928 verliest de Tielsche Autobusonderneming haar concessie tussen Tiel en Culemborg aan de Algemeene Transport Onderneming (ATO). Dit is een busmaatschappij die was opgericht door de Nederlandse Spoorwegen en tot doel had zoveel mogelijk vergunningen binnen te halen, waardoor ze bestaande busbedrijven dwars konden zitten. Het werkt. In augustus 1929 wordt ondernemer Kriek failliet verklaard. Zijn compagnon Zondag is dan al uit de busonderneming gestapt. De zaterdagse busdienst van Tiel naar Utrecht via Houten is begin 1928 vrijwel gelijk met de busdienst van Tiel naar Culemborg verdwenen. In Houten en Schalkwijk krijgt de ATO geen voet aan de grond.

Routewijziging naar Schalkwijk

Op 31 mei 1932 maakt de NV Autobusdiensten Vereniging, voorheen Tram- en Bargedienst Vereniging bekend dat de buslijn tussen Houten en 't Goy niet rendabel is. Drie kinderen van één gezin uit 't Goy hebben slechts een abonnement en de bus rijdt vaak met geen of een enkele passagier door het dorp. De busonderneming denkt dat er meer passagiers van de bus gebruik gaan maken als het eindpunt van de buslijn wordt verplaatst naar het veer bij Culemborg. De bus uit Utrecht moet dan rijden via Houten, Schalkwijk en De Heul over de Lekdijk naar Landlust bij het Culemborgse veer. Alleen op zaterdag wordt 't Goy nog aangedaan, zodat de Goyenaren wel eens per week met de autobus naar de stad kunnen. In het najaar van 1932 geven alle betrokkenen hun zienswijze. De gemeente Schalkwijk vindt de nieuwe busverbinding van groot belang, omdat de treinverbinding met Utrecht als onvoldoende wordt beschouwd. De gemeente Houten maakt juist bezwaar en stelt voor om de oude dienstregeling van Van Veldhuizen te gebruiken. Hierdoor wordt er weliswaar minder op 't Goy gereden, maar is het dorp wel op verschillende dagen bereikbaar met de bus. Tevens oppert de gemeente Houten om niet via

Schalkwijk, maar via 't Goy naar De Heul en het Culemborgse veer te rijden. In een reactie verdedigt de Provincie Utrecht zich dat de Souwendijk (Zuwedijk) te smal is voor autobussen en dat een route via Schalkwijk beter is. De Nederlandsche Spoorwegen laten ook van zich horen en maken bezwaar tegen de plannen. Vooral dat de nieuwe buslijn parallel loopt aan de spoorlijn Utrecht-Culemborg is een doorn in het oog. De spoorweg-directie spreekt over een 'oneconomische dubbele verkeersvoorziening'. De gemeente Utrecht is positief en ziet liever een verbinding met Culemborg en Schalkwijk dan met 't Goy. In 't Goy worden door de bewoners 260 handtekeningen opgehaald, die willen dat de bus blijft. Ook zeggen ze een eigen busondernemer te kennen die wel wil rijden tussen 't Goy en Utrecht. Het bezwaar met handtekeningen komt te laat binnen en wordt

niet ontvankelijk verklaard. Daarnaast speelt mee dat al sinds 1924 wordt geprobeerd de verbinding tussen Houten en 't Goy rendabel te krijgen, wat maar niet wil lukken. De provincie verleent de vergunning voor de omlegging van de route per 10 januari 1933. In maart 1933 gaan de Nederlandsche Spoorwegen in beroep tegen de nieuwe autobusvergunning. Het heeft enig succes, want de buslijn wordt later dat jaar door de minister ingekort. Was de officiële eindhalte eerst het Culemborgse veer, de minister verplaatst deze naar De Heul (Schalkwijk). De NV Autobusdiensten Vereeniging had de bui al zien aankomen en reed in de praktijk al niet verder dan De Heul. Wanneer in 1934 het station van Houten sluit voor personenvervoer en in 1935 het station van Schalkwijk hetzelfde overkomt, is de bus de enige vorm van openbaar vervoer in de twee dorpen.

8. Het Autobusstation Vredenburg te Utrecht met de streekbussen naar Wijk bij Duurstede, Oudewater, Kockengen en Breukelen in de jaren 20 (HUA 41239)

Overzicht

Alleen de buslijnen die stopten zijn genoemd.

Jaar	Onderneming	Van	Naar
1923	Visser (Utrecht)	Utrecht	Schalkwijk
1923	Van Heusden (Culemborg)	Culemborg	Utrecht
1923	Culemborgsche Autobusonderneming	Culemborg	Utrecht
1924-1925	Van Wijk (Houten)	't Goy	Utrecht
1925-1928	Veldhuizen's Electra Motor Auto Bedrijf (Houten)	't Goy	Utrecht
1926-1927	Veldhuizen's Electra Motor Auto Bedrijf (Houten)	De Heul	Utrecht
1929	Eerste Twaalsche auto-onderneming (Polsbroek)	Vreeswijk	Veer Culemborg
1929-1932	Tram- en Bargedienst Vereeniging (Jutphaas)	't Goy	Utrecht
1932-1942	NV Autobusdiensten Vereeniging, voorheen Tram- en Bargedienst (Jutphaas)	De Heul 't Goy (za)	Utrecht

Meer ongelukken

In de jaren 30 zijn er geen veranderingen aan de buslijnen. Enkele ongelukken met de bus zijn in 1935 nieuwswaardig. Ter hoogte van Fort bij 't Hemeltje zit een scherpe bocht in de weg. Op 15 augustus 1935 staat de bus hier stil. De chauffeur van een vrachtwagen ziet dit te laat en ramt de bus, waar op dat moment drie personen in zitten. Enkele maanden later slipt de Houtense burgemeester Los met zijn auto in dezelfde bocht. Hij komt tot stilstand tegen een tegemoetkomende vrachtwagen. De lijnbus die achter de vrachtwagen rijdt maakt een noodstop en staat daarna dwars over de weg. Gezien de vele auto-ongelukken in de jaren 30 in Houten en omgeving, lijkt de chauffeur van de bus het deze jaren prima te doen.

Mobilisatie 1939-1940

In het najaar van 1939 wordt Nederland gemobiliseerd. Ook de forten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie rond Honswijk worden bemand met soldaten. Speciaal voor de

verlofgangers onder de militairen wordt per 1 november 1939 een busverbinding ingesteld tussen Utrecht Centraal Station en het Werk aan de Waalsewetering via Houten en Schalkwijk. Deze wordt verzorgd door NV Autobusdiensten Vereniging. Begin 1940 wil de gemeente Schalkwijk dat er 15 tot 20 bushaltes komen in het dorp. De NV Autobusdiensten Vereniging vindt dit geen goed idee. De plaatsings- en onderhoudskosten zijn te hoog en bovendien wordt er op dat moment overal gestopt, waar de Schalkwijkers hun hand omhoog houden. Wanneer er borden zouden staan wordt alleen bij de haltes gestopt. In 1944 komen er dan toch zeven bushaltes in Schalkwijk. Ze worden geplaatst in opdracht van oorlogsburgemeester A. Bosschaart. In 1942 gaat de NV Autobusdiensten Vereniging samen met drie andere maatschappijen verder als participant onder de vlag van De Twee Provinciën.⁸ Pas op 13 maart 1950 wordt Tull en 't Waal aangesloten op het busnet met een verbinding naar Vreeswijk.

Bronnen

- HUA: Gedeputeerde Staten van Utrecht 1920-1954, inv.nr. 1201-5551, -5560, -5561, -5639, -5655, -5666, -5667, -5773
- RAZU, gemeentebestuur Houten inv.nr. 109-2273, -12
- RAZU, gemeentebestuur Schalkwijk, inv.nr 111-1354
- RAZU, gemeentebestuur Tull en 't Waal, inv.nr 113-792
- HUA, Utrechtsch Nieuwsblad: 25-10-1923, 4-1-1928, 7-8-1928, 20-11-1928, 16-8-1935, 18-12-1935
- RAZU, Wijsche Courant: 31-10-1923
- Regionaal Archief Rivierenland, Tielsche Courant 23-6-1924, 28-2-1927
- Regionaal Archief Rivierenland, Nieuwe Tielsche Courant 13-8-1929

Noten

1 De auto is betaalbaar omdat deze in massaproductie wordt gemaakt.
2 Pas na invoering van de Wet Openbare Vervoermiddelen in 1926 zijn ondernemers verplicht om het einde van de buslijn publiekelijk via de krant bekend te maken. In de jaren ervoor verdwijnen de buslijnen zonder vermelding.
3 De bus is vaag te zien op een foto tijdens het koninginnefeest in de zomer van 1924 in de uitgave Oude prentkaarten vertellen over Houten, A. Bloed, R. Swart - afbeelding 69
4 Deze foto is onderdeel van een grotere foto. Ingekleurd door Sander van Scherpenzeel.

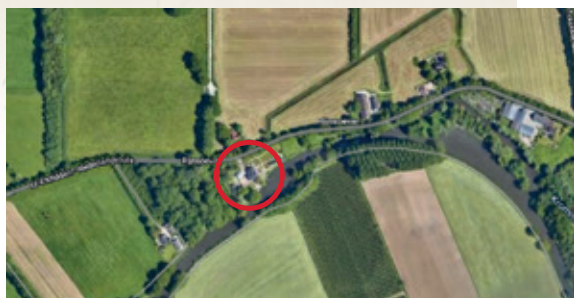
5 De bus reed op benzine, maar Houten is enkele jaren eerder aangesloten op het elektriciteitsnet van de PUEM, waardoor het woord Electra in de naam modern overkomt.
6 De ansichtkaart met foto van de bus wordt soms gedateerd op 1938. Uit onderzoek door prentenbriefkaartdeskundige Herman Steenman blijkt dit een heruitgave te zijn uit 1925. Dit is vastgesteld door de typografie te vergelijken en te kijken naar de namen en logo's van de uitgever waar de maker onder opereerde. Van der List woonde alleen in 1925 in Utrecht en was daarvoor en daarna in andere regio's actief als fotograaf.

7 De Tram- en Bargedienst Vereniging exploiteerde sinds 1888 de stoomtram tussen Utrecht en Vreeswijk en volgde de route van de Vaartsche Rijn. Deze vervoerder heette eerder Rederij Vereniging en exploiteerde met de stoomboot de beurtvaart tussen Utrecht en Vreeswijk. Dit werd barge genoemd, omdat een bargedienst de beurtvaart is met stoomboten.
8 De Twee Provinciën ging in 1974 op in Westnederland.

De voormalige buitenplaats Rhijnsoever

Langs de Kromme Rijn hebben verschillende buitenplaatsen gestaan. Eén daarvan was Rhijnsoever, gelegen op de noordelijke oever van de rivier net buiten het dorp Bunnik. De buitenplaats Rhijnsoever werd door advocaten en rijke kooplieden uit de stad Utrecht omgeving gebruikt als zomerverblijf, terwijl ze hun huizen in de stad aanhielden. Vanaf ongeveer 1653 tot 1881 heeft deze buitenplaats bestaan. Rond 1800 is het herenhuis een keer opnieuw opgebouwd. In de omgeving van de buitenplaats lag een boerderij voor een rendabel beheer. De hofstede Rhijnsoever bestaat nog steeds, zij het dat deze geheel nieuw is en geen agrarische functie meer heeft. De naam Rhijnsoever spreekt voor zichzelf. De schrijfwijze, met of zonder -h-, wisselt door de eeuwen heen.

1. Uitsnede van de kadastrale kaart van Zeist uit 1811-1832, sectie G genaamd Cattenbroek. Het herenhuis Rhijnsoever heeft het nummer 533, de hofstede nummer 555.

Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort / objectnummer MIN06094G04.

2. Rhijnsoever lag aan de Kromme Rijn, ongeveer in het cirkeltje. Fort Rijnauwen ligt links, en het dorp Bunnik rechtsonder. Bron: Google maps.

Henk Blok studeerde geschiedenis in Amsterdam en Utrecht. Hij houdt zich voornamelijk bezig met geschiedenis van zijn woonplaats Bunnik, maar ook met de geschiedenis van de omliggende gebieden zoals Cattenbroek. Hij publiceerde eerder bijvoorbeeld over kasteel Cammingha en de molen in Bunnik en houdt regelmatig lezingen over zijn woonplaats. Daarnaast heeft hij verschillende DTB-registers en lidmatenregisters van de provincie Groningen getranscribeerd, wat uiteindelijk leidde tot Allegroningen.nl. Ook heeft hij een deel van de collectie Brands in Nieuw-Dordrecht in kaart gebracht en getranscribeerd.

Inleiding

Van de buitenplaats (van het herenhuis en de boerderij) is een schat aan informatie bewaard gebleven over eigenaren, bewoners, huurders en pachters. Van de buitenplaats bestaan echter weinig historische afbeeldingen. Tenaar D.A. Clemens heeft begin negentiende eeuw tekeningen gemaakt van onderdelen van de tuin, zoals een prieel, een vijver, een laan met boombanken en zicht op de Kromme Rijn. Een prent van P.J. Lutgers uit 1869 is de eerst bekende afbeelding van het huis Rhijnsoever. Een beeld hoe de buitenplaats eruit gezien moet hebben geven ook beschrijvingen gemaakt bij verkoop. Daarnaast zijn verschillende historische kaarten een nuttige bron van informatie.

Omstreeks 1735 bestond de buitenplaats Rhijnsoever uit ongeveer 51 à 52 morgen land. Dat land bestond uit drie delen. Het eerste deel was de buitenplaats zelf, met drie morgen land, weer onderverdeeld in twee morgen erf en een morgen boomgaard. Het tweede deel was een stuk land van 19 morgen en 343 roeden dat op 26 juni 1737 was gekocht van de Ridderschap van Utrecht. Het derde deel was de hofstede Rhijnsoever met 32 morgen. De boerderij en de buitenplaats behoorden tot het gerecht Zeisteroever. Later hoorde het bij de gemeente Zeist en tegenwoordig is het onderdeel van de gemeente Utrecht. Die heeft het grootste deel van het gebied gekocht ten behoeve van de universiteit. De bewoners waren echter aangewezen op Bunnik, omdat het daar het dichtste bij lag. In het navolgende worden ruim twee eeuwen geschiedenis van de buitenplaats, in chronologische volgorde besproken en nader geëvalueerd.

De 17^e eeuw

Begin van de buitenplaats

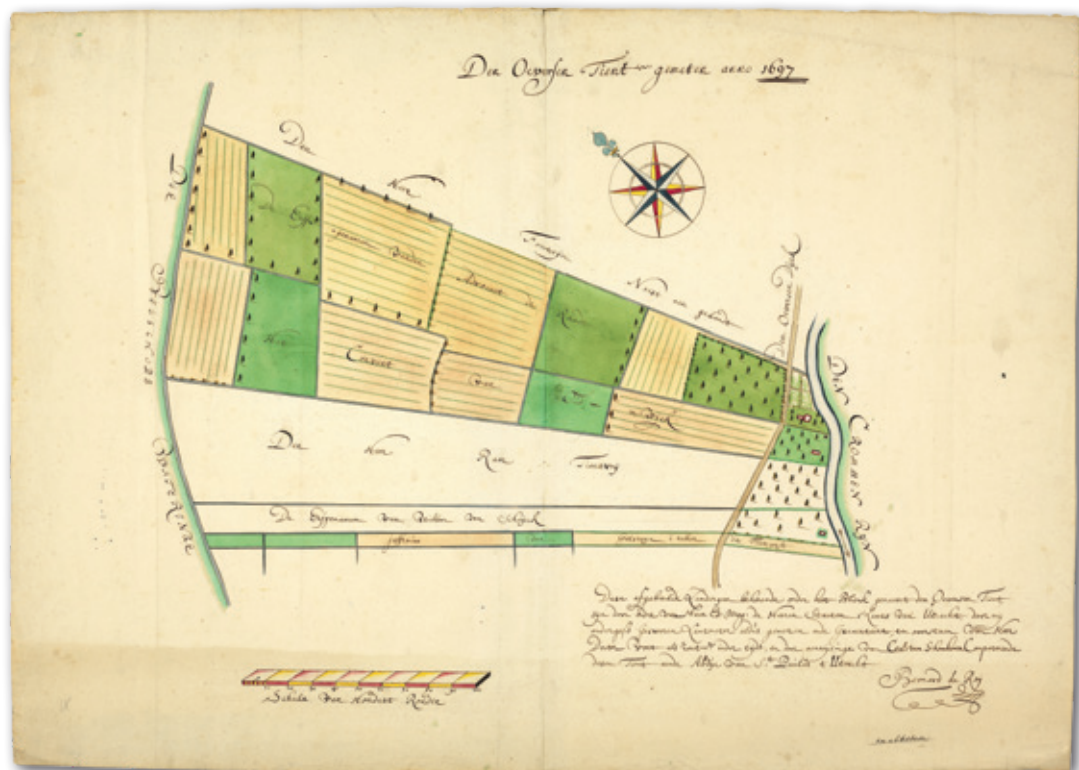
De eerst bekende eigenaar van Rhijnsoever was Maria Elisabeth Hatting, dochter van Caspar Hatting en Maria Giessens en omstreeks 1632 geboren. Maria Giessens had op 12 februari 1648 zes morgen land gekocht van Frans van den Bogaart en zijn vrouw Elisabeth Aartsdr. van Ween.¹ Om dit land te kunnen betalen nam Maria een hypotheek op dit land, net als op 16 morgen die ze al had. Op dit land stonden toen een huis, schuren en een boomgaard.² Waarschijnlijk woonde Maria Elisabeth samen met haar oma op Rhijnsoever. Uit notariële aktes

van 17 mei 1647 en 26 augustus 1648 blijkt dat Elisabeth Beckers dan op Zeisteroever woont.³ Elisabeth Beckers was de weduwe van Henrick Giessens, moeder van Maria Giessens en oma van Maria Elisabeth Hatting.

Op 25 november 1648 maakte Maria Elisabeth Hatting haar testament. In het testament is onder andere sprake van het aandeel van Maria Elisabeth in de hofstede genaamd Rhijnsoever, gelegen in het gerecht van Zeist, met zestien morgen land. In het testament staat: 'Willende sij testatrice dat alle t'geene deselve haere voorengen(oemde) ooms ende moeijen van haer sullen commen te erven ... haer testatrices aenpaert in de hofstede gelegen onder de gerechte van Zeijst Rijnsoever genaemt'.⁴ Omdat er niet gesproken wordt over een buitenplaats maar alleen van een hofstede, ga ik er van uit dat er toen nog geen apart herenhuis bestond. De boerderij beschikte wellicht wel over een (luxe) herenkamer. Het herenhuis zal kort daarna zijn gebouwd naar de laatste trend. Omdat in het midden van de zeventiende eeuw de landgoedeigenaren steeds rijker werden, werd er een apart herenhuis gebouwd naast de boerderij op het landgoed. Uiteindelijk ontstonden er vanaf het einde van de zeventiende eeuw luxueuze buitenplaatsen met barokke, symmetrische siertuinen.

Na het overlijden van Maria Elisabeth Hatting werd Rhijnsoever in 1651 verkocht door de erfgenamen. De koper is Adriaan de Raedt. Deze Adriaan de Raedt kocht op 17 december 1653 van Johanna van Milanen, weduwe van Johan Fonteijn, een extra stuk land van 4 morgen, 1 hond en 13 roeden land gelegen in de hofstede van Rhijnsoever. Johanna had dit geërfd van Willem Bom van Cranenborch. Op 20 februari 1641 had Goossen van Rooijen, rentmeester van de St. Paulusabdij, dit land verkocht aan Willem Bom van Cranenborch. Het land werd gebruikt door Roelof Goes en aan weerszijden lag land van Francois Wittenbogaart (= Frans van den Bogaard).⁵

Adriaan de Raedt, advocaat van 'zijne excellentie van Brederode' en later van het gerechtshof te Utrecht, werd gedoopt in Amsterdam op 1 december 1611, als zoon van Elias de Raedt en Joanna Pieters Vloot. Hij trouwde 17 december 1650 met Lucretia Quingetti, gedoopt 21 oktober 1614 te Keulen, dochter van Christoffel Quingetti en Josina Heymans. Een zus van Lucretia, Cornelia, was getrouwd met Joost

3. Kaart uit 1697, gemaakt door Bernard de Roy, met rechts de Kromme Rijn en links de Bisschopswetering. Het bovenste deel is in bezit van de erfgenamen van de Advocaat De Raedt. Bron: HUA, Toegang 85-1 (Paulusabdij te Utrecht) inv. 95.

van Beeck, de vader van Christoffel van Beeck, degene aan wie Adriaan alles zou nalaten toen Adriaan zijn testament maakte op 9 november 1678.⁶ In dit testament worden de broers en zusters van Adriaan uitgesloten van de erfenis. Een aantal legaten wordt met name genoemd in zijn testament. Zo kreeg de diaconie van de Gereformeerde kerk te Utrecht een obligatie van 1300 gulden, waarvan 300 gulden afkomstig waren van 'De heer van Zuijlen, een ondanckbaer client'. Ook een aantal familieleden kreeg geld, net als zijn dienstboden. De rest, inclusief alle onroerende goederen, ging naar Christoffel van Beeck die in Haarlem woont. Zoals bij zoveel buitenplaatsen woonde de eigenaar er lang niet altijd zelf. Ook Adriaan verhuurde Rhijnsoever, bijvoorbeeld aan Maria Magdalena van Eede⁷ en Elisabeth Damen van Cauwenhoven⁸.

Christoffel van Beeck aan wie Adriaan de Raedt de onroerende goederen had nagelaten werd gedoopt in de Geertkerk in Utrecht op 10 juli 1638 als zoon van Joost van Beeck en Cornelia

Quingetti⁹ en overleed te Haarlem op 21 april 1684. Hij is op 1 mei 1684 begraven in zijn familiegraf in de Catharijnekerk in Utrecht. In 1656 studeerde hij in Utrecht, en werd daarna luitenant-commissaris van de monsterring. In die hoedanigheid was hij ervoor verantwoordelijk dat bij een (dreigende) oorlog het leger direct inzetbaar was. Hij zal dit gedaan hebben in Haarlem, omdat hij daar ook gildebroeder van het St. Jacobsgilde werd in 1669. In 1684 werd hij secretaris van Haarlem genoemd. Christoffel trouwde op 17 mei 1661 te Haarlem met Josina Backer. Samen met haar had hij twee dochters, Josina en Cornelia. Deze dochters erfden de buitenplaats Rhijnsoever.

De hofstede

De hofstede met 18 morgen verhuurde Adriaan de Raedt in 1669 aan Arien Janssen Voorn, een zoon van Jan Jans Voorn.¹⁰ De volgende eigenaar, Christoffel van Beeck, verhuurde de hofstede Rhijnsoever met 18 morgen land in 1679 aan Gerrit Bastiaens voor 160 gulden per jaar.¹¹ Deze Gerrit pachtte toen ook de Niënhof in Bunnik

van de Domeinen. In 1688 werd de hofstede verhuurd aan Jan Teunis den dunnen. Dat weten we, omdat op 07-02-1691 en opnieuw op 31-01-1699 Johan Wechter, weer namens de familie Van Beeck, deze 18 morgen land verhuurde aan Cornelis Gerrits Mastwijk.¹² Volgens de huurovereenkomst van 1691 was de 18 morgen eerder in gebruik bij Jan Teunis den dunnen. Tussen 1688 en 1691 zal de hofstede daarom verhuurd zijn geweest aan Jan Teunis den dunnen.

De 18^e eeuw

De buitenplaats

De familie Wynhuys had daarna een deel van Rhijnsoever in haar bezit. Het is niet geheel duidelijk hoe, maar als ene Geertruijdt Wynhuys overlijdt, worden haar nagelaten goederen verdeeld. Maria Wynhuys (een zus van Geertruijdt en getrouwd met Johan Wechter), krijgt de helft van Rhijnsoever. Geertruijdt had dit in haar testament van 31 december 1715 zo bepaald.¹³ In totaal hoorde er toen bij Rhijnsoever 51 à 52 morgen land, gelegen op Zeisteroever. De andere helft hadden Maria en Johan al in hun bezit. Geertruijdt had alles weer geërfd van haar ouders, Gerrit Wynhuys en Willemijn van Gelder. Zij moeten ergens tussen 1696 en 1715 Rhijnsoever in hun bezit hebben gekregen. Op 31 augustus 1719 werd de boedel van Geertruijdt Wynhuys eindelijk gescheiden. Johan Wechter en zijn vrouw Maria Wynhuys kregen toen Rhijnsoever, de hofstede die erbij hoorde en de 51 à 52 morgen land geheel in hun bezit. Johan Wechter overleed op 20 april 1735. Zijn vrouw Maria Wynhuys was al enkele jaren daarvoor overleden. Op 18 juni 1735 verkochten de erfgenamen van Johan Wechter de buitenplaats.¹⁴ Uit de beschrijving die toen gemaakt is blijkt dat de tuinen van

het huis net zo belangrijk waren als het huis zelf. De omschrijving luidt:

‘Item de Heeren Huijsinge met het achterhuijs off stallinge en koetshuijs en ‘t geene daer inne aerd en nagelvast is, metten Hoff en tuijnen, Taxisbomen en piramiden, bepotingen en beplantingen daer op staende, met de meloen backen en luijken daertoe mitsgaders het Hofgereetschap en den Boomgaard en landerijen daer achter en aengeleegen groot te samen negentien mergen voetstoots soo groot en kleijn die geleegeen sijn onder Zeijst op’t Zeijsteroever van outs genaemt Rhijnsoever, streckende voor uijt de Crommen Rhijn langs de schutting off heijninge van den hoff off moestuijn, metten vrijen uijtgang door de deur in de voorschrevene schuttinge staende, tot achter aen den Bisschopsweteringe toe’.

Omdat Johan Wechter en zijn vrouw geen kinderen hadden die hem overleefden, liet hij bij testament alles na aan Hillegonda Wechter, zijn zus. Zij was getrouwd met Arnaud van Groenendaal. Die verkoopt op 20 juni 1735 samen met de andere erfgenamen de buitenplaats Rhijnsoever. De koper van de buitenplaats Rhijnsoever in 1735 met 19 morgen land was Dominicus Franciscus Xaverius van Hernpeeck. Hij was op 2 februari 1733 getrouwd met Anna Maria van der Vloot. De hofstede Rhijnsoever met 32 morgen land (25 morgen op Zeisteroever en 7 morgen in Cattenbroek) werd verkocht aan Melchior ten Hove. Na bijna 200 jaar werd de eigendom van de buitenplaats en de hofstede dus gescheiden. In 1745 zijn Franciscus van Hernpeeck en Anna Maria ‘gesepareerd’. De term wordt meestal gebruikt om een scheiding van tafel en bed aan te geven. Een volledige echtscheiding was in de achttiende eeuw in deze kringen niet gebruikelijk. Toen Anna Maria van der Vloot in 1750 een nieuw testament maakte¹⁵, werden haar dochter uit haar eerste huwelijk, Theodora Bernardina van Cuijck, en haar zoon uit haar tweede huwelijk, Leonardus Jacobus van Hernpeeck, de erfgenamen. Haar man Franciscus Xaverius van Hernpeeck was nadrukkelijk uitgesloten van de erfenis. Anna Maria verhuisde daarna naar Gouda, hoewel ze ook nog een huis in Utrecht hield. Zij overleed in 1757.

Ook Anna Maria van der Vloot en haar man

4. Portretten van Anthony Kerkhoff en Judith Elisabeth Loogen. Bron: RKD (Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis), iconografische collectie nummers 26787 en 26784.

verhuurden Rhijnsoever. Justus Ormea en Egbartus Theodorus Roosmale waren huurders van de buitenplaats Rhijnsoever van 1 mei 1746 tot 1 november 1748.¹⁶ Op 11 april 1750 verklaarde Anna Maria van der Vloot dat ze de buitenplaats Rhijnsoever verkocht had aan Wernard Kerkhoff.¹⁷ Wernard Kerkhoff was koopman in linnen te Utrecht en in 1719 getrouwd met Margareta de Ridder. Bij de boedelscheiding in 1751 was hun boedel maar liefst f 63.000 waard. Hun zoon Anthony Kerkhoff was de enige erfgenaam. Hij was kanunnik in het kapittel van de Dom en koopman in Utrecht. Hij was op 2 mei 1751 te Amersfoort getrouwd met Judick (of Judith) Elisabeth Loogen. Judick was eerder getrouwd geweest (op 14 oktober 1745 te Amersfoort) met Jacob Cramer van Veere, schout van Bunschoten. Zij verkocht na het overlijden van Anthony Rhijnsoever in 1757 zonder de 19 morgen land die er nog bij hoorden. Deze 19 morgen land werden in 1760 verkocht aan Willem Nicolaas Pesters, heer van Cattenbroek. Bij Rhijnsoever zelf hoort dan nog de 2 morgen tuin waarop de buitenplaats stond, en 1 morgen met een boomgaard. Judick is inmiddels op 27 februari 1760 te Utrecht in de Jacobikerk hertrouwd met Gijsbert Reitz.

Johan Heydendaal kocht Rhijnsoever op 30 juli 1757 van Judick Elisabeth Loogen. Op 30 mei 1761 droeg Gijsbert Reitz, de derde man van Judick, Rhijnsoever pas over aan Johan Heydendaal. Johan kreeg gelijk ruzie met Gijsbert Reitz, want de verschuldigde ongelden zouden 42 gulden zijn, maar Jan Graafman, de pander, vorderde nu 11 gulden meer, wegens 'zekere overlange gants vernieuwde huizinge die gestaan zou hebben op een gedeelte van het land behorende bij het buitenplaatsje'. Johan Heydendaal overleed te Utrecht op 27 juli 1781. Hij was net als een paar van zijn voorgangers advocaat van het hof van Utrecht.¹⁸

Johan Heydendaal woonde zeker een deel van het jaar op Rhijnsoever, maar hij had ook een huis op de Lijnmarkt in Utrecht. Hij was zeer actief in de Oud Katholieke kerk en liet bij zijn overlijden (naast een aantal legaten aan familieleden) het grootste deel van zijn vermogen na aan het oude Rooms-Katholiek Kinderhuis op de Mariaplaats en een deel aan de oude Rooms Katholieke Aalmoezenierskamer, ten behoeve van de armen.¹⁹ Alle vaste goederen moesten direct na zijn dood verkocht worden en te gelde gemaakt. Op 27 oktober 1781²⁰ werd de buiten-

plaats Rhijnsoever verkocht aan vrouwe Catharina Margareta Stierling, huisvrouw van Jacobus Johannes Crol. De verkoopprijs was f 8.820.

Bij deze verkoop werden de volgende kamers genoemd:

'Een beneden voorkamer, 't voorhuis en de gang, een slaapkamer, een tweede beneden voorkamer, de beneden eetkamer, een gang bij de keuken, de keuken, 't werkhuis, 't achterhuis (met een "speeljaag en zijn toebehoren"), de kelder, een ander achterhuis, boven op 't portaal, de eerste bovenkamer, de tweede bovenkamer, het derde bovenkamertje, de kleerzolder, de werkzolder, 't kapel kamertje, naast de kapelkamer, de korenzolder en de hooizolder.'

'Naast goederen in deze kamers waren er nog wat goederen in de tuin. Blijkbaar was het speeljaag net gerepareerd, want onder de nog openstaande schulden is er een van 14 gulden en 11 stuivers, te betalen aan de scheepstimmerman voor gedane reparatie aan het speeljaag. Johan Heydendaal huurde af en toe een schipper om met zijn jacht over de Kromme Rijn te varen (of om naar Utrecht te gaan), want over 1781 had de schipper nog 5 gulden en 17 stuivers tegood.²¹

De hofstede

De hofstede en de buitenplaats waren deels sinds 1715 en geheel sinds 1719 [zie hierboven] in bezit van Johan Wechter en zijn vrouw Maria Wynhuys. Toen de pachter van de hofstede, Cornelis Gerrits Mastwijck, op 21-05-1718 failliet werd verklaard²² nam Johan Wechter de hele inboedel in beslag en liet alles per opbod verkopen. De hofstede Rhijnsoever werd door Johan Wechter in 1719 verhuurd aan Cornelis Baars en zijn vrouw Antonia Voorn. Cornelis Baars liep al snel achter met betalen, en op 18 juni 1735 viel definitief het doek. De erven van Johan Wechter namen alle goederen van Cornelis en zijn vrouw in beslag²³ en verkochten het bij opbod. Ook met het betalen van de ongelden liep hij ver achter. Aan Dirk Damhoff verkochten ze de koeien, paarden, het gewas op het land en al hun verdere huisraad. De hofstede Rhijnsoever, met ongeveer 32 morgen land, werd in 1735 gekocht door Melchior ten Hove, heer van Rijnauwen (de buurman). Hij verhuurde de hofstede met de 32 morgen natuurlijk ook. Op 15 december 1735 verhuurde Melchior de hofstede aan Anthoni van Rijn, samen met nog twee stukken van 3,5 morgen en 14 morgen op Zeisteroever. Die 14 morgen heette de Bisschopshoeve.

Als in 1759 een taxatie plaatsvindt ten behoeve van de erfgenamen van Anthony Kerkhoff wordt de hofstede Rhijnsoever met 19 morgen land getaxeerd op f 2.450. De gebruiker van dit alles was nog steeds Anthoni van Rijn. In 1760 was Wulphert van der Lugt de huurder van deze 19 morgen, voor 7 jaar. Vanaf 1777 huurde Jan van der Lee, getrouwd met Maria van der Lugt, een dochter van Wulphert van der Lugt en Wille-mijntje Verver, deze 19 morgen. Isabella van Westrenen, weduwe van W.N. Pestors, verhuurde in 1799 de 19 morgen aan Jan van Rijn. In 1802 verkocht Isabella deze 19 morgen aan Willem Nicolaas Pestors, een neef van haar overleden man Willem Nicolaas Pestors. Jan van Rijn was toen nog steeds huurder.

Op 2 oktober 1772 machtigde de zoon van Melchior ten Hove, genaamd David ten Hove, de advocaat Jacob Smit om het huis Rijnauwen en alles wat er bij hoort over te dragen aan Jan Balthazar Strick van Linschoten. De hofstede Rhijnsoever met de 32 morgen was daarbij inbegrepen. Op 25 maart 1773 verhuurde J.B. Strick van Linschoten Rhijnsoever opnieuw aan Anthoni van Rijn. Die overleed op 25 juli 1783 en zijn zoon Arie (Adrianus) van Rijn werd de nieuwe huurder van de hofstede.²⁴

Vanaf 1800

De buitenplaats

In 1802 is sprake van het nieuwe Rhijnsoever, inclusief de slingerbossen.²⁵ De omschrijving luidt:

‘Een gemakkelijke en welgeleegen buitenplaats genaamd Rhijnsoever, een uur gaans van de Stad Utrecht, bestaande in een extra proper en zedert eenige jaaren geheel nieuw opgebouwd en wel getimmerde steene huijsinge voorzien met tien zoo boven als beneeden kamers, meest allen behangen en een ongemeen schoon uitzigt hebbende op den Krommen Rhijn, een ruijme keuken met deszelfs fornuijsen, bakoven, pomp, en verdere commoditeiten, kleijne keuken, mangelkamer, provisie en kapkamer, een considerabele groote kleere zolder over het geheele huijs, waarop nog twee afgeschooten kamers voor domesticquen, kelders en kluijsen, mits een stal voor zes paarden, ruijm koetshuijs, tuijnman's wooninge en loots, mitsgaders schoone moes en vrugt thuijnen, voorzien met extra fijne en keurige vrugtbomen, de plaats na de nieuwste smaak aangelegt in slingerbosschen, zo van vreemde gewasschen,

* JOHANNES BOUMAN EGBERTUSZON, is bedent
aan een spoedig verval van krachten, in den ouderdom van
77 jaren, overleden.
Rhijnsoever, bij Zeist, H. CANNEMAN,
den 16 Augustus 1824. Wed. J. Bouman Ez.

* Op Rhijnsoever, onder Zeist, is op den 9. October
1830, in den ouderdom van ruim 75 jaren overleden,
Vrouw GESINA ALIDA VAN DER SOUW, Echigenoot
van G. A. SERENHUIZEN, te Amersfoort.

5. Overlijdensadvertentie van Johannes Bouman.

Bron: Delpher.

6. Overlijdensadvertentie van de moeder van Hilletje Canneman, in tweede echt getrouwd met G.A. Sevenhuysen. Bron: Delpher.

als eijke, ijpe, en elze hakhout, een groote vischkom, en een kleijndere goudvische kom, en alles te zamen groot omtrent drie morgen.

Rond 1800 woonden Johannes Crol en zijn vrouw in Leiden, en ze benoemden Willem Voorsteegh, advocaat in Utrecht, tot beheerder van Rhijnsoever. De opdracht aan hem was om het te verkopen. In 1802 proberen ze het voor de eerste keer.²⁶ De inzetprijs was f 10.000, maar niemand wilde dit er voor betalen. Op 19 oktober 1805 lukte het dan wel, voor een prijs van f 8.000. Op 27 december 1805 vond het transport plaats aan Johannes Bouman Egbertusz. Een leuke vermelding van Johannes Jacobus Crol staat in het notarieel archief van Amsterdam: op 21-03-1781 verkoopt hij zijn aandeel in een schip, genaamd de Catharina Margareta. Zou hij schip naar zijn vrouw (Catharina Margareta Stierling) genoemd hebben?²⁷ In 1806 woonde Johannes Bouman Egbertusz er al, wat blijkt uit een verkoping waarin hij optreedt als borg.²⁸

Johannes was in 1805 al getrouwd met zijn tweede echtgenote, Johanna Susanna Luderus. Die overleed in januari 1815, en in december 1815 trouwde hij met Hilletje Canneman. Vóór J.S. Luderus was Johannes nog getrouwd geweest met Maria Baalde.²⁹ Hij ging samen met Johanna Susanna op Rhijnsoever wonen en na haar overlijden woonde hij daar met zijn derde vrouw, Hilletje. Bij zijn overlijden in 1824 bleef zijn vrouw nog een paar jaar eigenaar. In juli 1816 ging ze met attestatie van Amersfoort naar Bunnik en ze is toen waarschijnlijk echt op Rhijnsoever gaan wonen.

Mogelijk had Hilletje het huis eerst nog verhuurd. Op 21 augustus 1816 ‘werd op den

huise Rhijns-oever in tegenwoordigheid van den oudsten ouderling en Diaken, het huwelijk bevestigd van Theodore van Spall, beroepen Predikant te Koedijk, en van Sophia Elisabeth Hubert'.³⁰

Hilletje woonde trouwens niet alleen op Rhijnsoever. Volgens het bevolkingsregister van 1829 woonden naast Hilletje ook Evertje van Doesburg en Coen Hopman er als dienstboden. Paulus Cornelis Retel, zijn vrouw Jannetje Knaap en hun dochtertje Maria woonden er ook. Paulus Retel, afkomstig uit Haarlem, was de tuinman van Hilletje. Op Rhijnsoever verbleef af en toe ook de moeder van Hilletje, Alida Gesina van der Souw. Die overleed daar op 9 oktober 1830.³¹ Ze woonde er waarschijnlijk niet, want volgens de volkstelling van 1830 woonde ze in Amersfoort. Was ze op bezoek bij haar dochter?

Uit de tijd dat Johannes Bouman eigenaar en bewoner van Rhijnsoever was zijn enkele tekeningen bekend van de tuin en omgeving van Rhijnsoever. Ze zijn gemaakt door tekenaar D.A. Clemens.

Omstreeks 1832 werd de volgende eigenaar van de buitenplaats Rhijnsoever Jan Carel Wendel Strick van Linschoten, heer van Rhijnauwen. Hij was geboren op 24 december 1790 en gedoopt op 2 januari 1791 in de Janskerk te Utrecht, als zoon van Jan Balthazar Strick van Linschoten en Petronella Johanna Godin. Hij trouwde op 7 augustus 1822 met Paulina Gerardina Sybilla Poelman, een dochter van Willem Adriaan Arnold Poelman en Anna Magdalena Hoijer van Brakel. Een zoon van hem, Hendrick, volgde hem op als heer van Rhijnauwen. Deze zoon trouwde 8 juli 1852 met Agatha Henrietta van Notten.

7. Vijver (vissenkomp) in de tuin van Rhijnsoever, D.A. Clemens 1812. Bron: Beeldbank HUA, catalogusnummer 201832.

8. Gezicht op de Kromme Rijn bij Rhijnsoever. D.A. Clemens 1812. Bron: Beeldbank HUA, catalogusnummer 202238.

9. Gezicht in de tuin van Rhijnsoever, D.A. Clemens, 1816. Bron: Beeldbank HUA, catalogusnummer 201833.

10. Tuinprieeel in de tuin van Rhijnsoever, D.A. Clemens, 1816. Bron: Beeldbank HUA, catalogusnummer 201834.

Een van hun kinderen, namelijk Unico Hendrik, werd op 16-03-1859 geboren op Rhijnsoever. In de tussentijd, tussen 1831 en 1859, werd de buitenplaats Rhijnsoever verhuurd aan verschillende personen. Dat Strick van Linschoten de eigenaar is geworden rond 1832 blijkt uit de gaderlijsten van de Bisschopswetering (aanwezig in het RHC Rijnstreek en Lopikerwaard te Woerden). Dat zijn lijsten waarop degenen staan die aangeslagen worden voor hun aandeel in het waterschap. In 1830 werden de erfgenamen van Johannes Bouman nog aangeslagen, in 1833 Strick van Linschoten. Op de eerste kadastrale kaart van Zeist staan Johannes Bouman en Jan Carel Wendel Strick van Linschoten als eigenaren genoemd.

Een van die huurders was Jaques Henry Fraissinet. Hij was geboren in 1791 te Marseille, als zoon van Jean Jaques Fraissinet en Henriette Elisabeth Fraissinet. Hij overleed als Jacob Heinrich Fraissinet op 22 november 1843 te Augsburg. Op 21 december 1819 trouwde hij met Helena Henrietta Meijer. Rond 1831 kwam hij op Rhijnsoever, maar omdat hij vele lange handelsreizen maakte wilde zijn vrouw niet meer op Rhijnsoever wonen en ze verkocht in april en mei 1838 de hele inboedel. Volgens het bevolkingsregister van 1830 woonde J.H. Fraissinet in 1830 nog op Bloemerwaard. Bloemerwaard was ook een buitenplaats aan de

Kromme Rijn en de woonplaats van verschillende Bunnikse burgemeesters. Het ligt, geheel verbouwd en enigszins verstopt, nog steeds aan de Provinciale weg, nabij de spoorwegovergang in Bunnik.

Na 1838 werd Rhijnsoever weer verhuurd, ditmaal aan Carel Willem Emile Catharinus baron De Geer en zijn vrouw Eleonora Adriana de Casembroot.³² Baron De Geer was van 1850 tot 1853 burgemeester van Bunnik en Rijnauwen, van 1847 tot 1853 van Odijk en van 1846 tot 1853 van Werkhoven. Hij leefde van 1820 tot 1900 en stierf te Brussel. In 1847 woonde hij op Bloemerwaard, samen met zijn vrouw. Dat blijkt uit de aangifte van een levenloos geboren kind. Het kind is overleden op numero 12 te Bunnik, en dat was het huisnummer van Bloemerwaard destijds. Daarna probeerde de familie Strick van Linschoten het huis opnieuw te verhuren.

De verhuur lukte niet direct, en in maart 1850 werd een nieuwe advertentie geplaatst.³³ Uiteindelijk werd rond 1852 Rhijnsoever opnieuw verhuurd, aan Cornelia Hoijer van Brakel. In 1852/1853 woonde Cornelia Hoijer van Brakel, de weduwe van Jan Arnold Musquetier, met haar twee zoontjes op Rhijnsoever. Dat blijkt uit een advertentie uit de Nederlandsche Staatscourant van 12 april 1853.³⁴

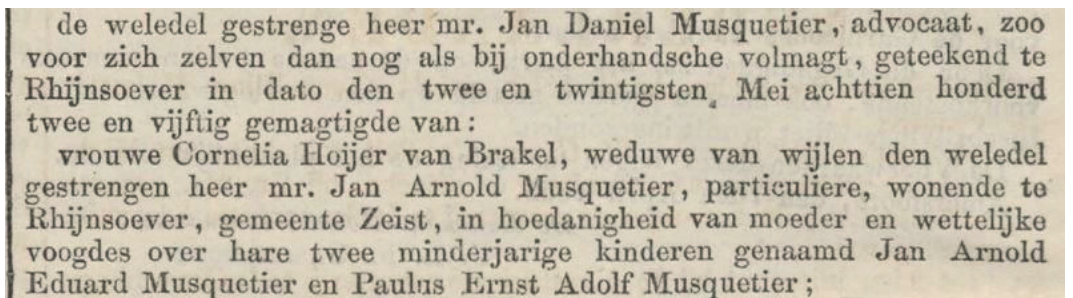

11. Advertentie in de Utrechtse provinciale en stads-courant van 14 februari 1849. Bron: Delpher.

12. Geboorte advertentie van Unico Hendrick Strick van Linschoten. Bron: Delpher.

13. Advertentie uit de Nederlandsche Staatscourant van 12 april 1853. Bron: Delpher.

14. Rhijns-Oever, in 1869 eigendom van jonkheer J.H. Strick van Linschoten. Bron: Beeldbank HUA, cat. nr. 201879 (uit: Gezigten in de omstreken van Utrecht, P.J. Lutgers 1869).

Net als eerder bij Maria van Eede en Elisabeth Damen van Cauwenhoven was dit weer een familiekwestie: Jan Carel Wendel Strick van Linschoten, heer van Rijnauwen, was in 1822 getrouwd met Paulina Gerardina Sibilla Poelman, dochter van Willem Adriaan Arnold Poelman en Anna Magdalena Hoijer van Brakel. Anna Magdalena was een zus van Paulus Hoijer van Brakel, die met Sybilla van Rijckevorsel getrouwd was. Hun dochter Cornelia Hoijer van Brakel is degene die in 1853 op Rhijnsoever woont. Paulina en Cornelia waren dus volle nichten van elkaar. Jan Carel Wendel Strick van Linschoten was inmiddels overleden in 1850 en werd opgevolgd door zijn zoon Hendrick Strick van Linschoten. Hendrick Strick van Linschoten trouwde op 8 juli 1852 te Amsterdam met Agatha Henriëtta van Notten. Waarschijnlijk woonden ze op Rhijnsoever omdat zijn moeder, Paulina

Poelman, nog op Rhijnauwen woonde. Op 16 maart 1859 kregen ze een zoontje: Unico Hendrik Strick van Linschoten.

De volgende huurders waren Willem Rooseboom en zijn vrouw Maria Johanna Escher. Op Rhijnsoever werd op 12 mei 1869 een dochter geboren: Fernandina Frederika.³⁵ Van 27 april 1871 tot 20 oktober 1871 woonden Andries Jentink en zijn vrouw Maria Charlotte Henriette Beekman op Rhijnsoever.³⁶ Zowel Willem Rooseboom als Andries Jentink waren als toezichhouders betrokken bij de bouw van het Fort bij Rijnauwen. Boven het reduit op het Fort bij Rijnauwen hangt nog steeds een gedenksteen met de namen van onder anderen A. Jentink en W. Rooseboom, 1ste luitenant ingenieur opzichthebbenden. Willem Rooseboom werd later overigens gouverneur-generaal van Nederlands Indië. De laatst bekende huurders waren van

1875 tot 1879 Karl Krill en zijn vrouw Catharina van Es. We weten dat omdat bij verschillende kinderen staat dat ze daar geboren zijn.³⁷ Karl Krill was muzikleraar te Zeist en heeft diverse stukken gecomponeerd. Later verhuisde hij naar Utrecht.

Zoals gezegd is de oudst bekende afbeelding van het huis Rhijnsoever van P.J. Lutgers uit 1869. Het is in die tijd een L-vormig huis met een tweelaags voorhuis onder een schilddak aan de rivierzijde met een eenlaags haaks geplaatste vleugel onder een schilddak aan de achterzijde. Uit een heel andere hoek kwam een plattegrond van het bos naast Rhijnsoever tevoorschijn. Het is een militaire kaart uit 1869, waarop een plan staat om Fort Rijnauwen te bouwen. Het mooie van deze plattegrond is dat de aanleg van het slingerbos naast het huis naar voren komt.

Van deze oorspronkelijke aanleg is helaas weinig tot niets meer over.

De hofstede

Als huurder van de hofstede werd Arie van Rijn werd weer opgevolgd door zijn zoon Hendrik van Rijn. Die overleed, ongehuwd, op 22 maart 1846 op Rhijnsoever (huis nummer 186). Hendrik had Rhijnsoever, samen met zijn zus Gerrigje en zijn broer Antonie overgenomen uit de onverdeelde boedel van hun vader. Zijn broer Antonie woonde er daarna, tot ook die overleed op 6 april 1877 op Rhijnsoever (wijk C, nummer 107).³⁸

Het einde van de buitenplaats

In de lokale kranten verschenen destijds veel advertenties om bomen te verkopen. Deze bomen dienden als bouw materiaal en als brandstof. In

15. Het Rijnsoeverse Bos, detail militaire kaart uit 1869.
Bron: Archief Waterlinie (alleen online te raadplegen na toestemming van het Waterlinie museum).

1881 wordt voor het laatst de buitenplaats Rhijnsoever genoemd, als er bomen verkocht worden. Niet lang daarna zal de buitenplaats (herenhuis) Rhijnsoever afgebroken zijn, waarmee na meer dan 200 jaar een einde kwam aan deze buitenplaats. De hofstede bleef aanvankelijk nog wel bestaan. Ook deze is uiteindelijk afgebroken en rond 2000 vervangen door een nieuw huis met vijverpartij. Het huis heeft geen agrarische functie meer.

Samengevat

Rhijnsoever was een echte buitenplaats. Advocaten en rijke kooplieden uit de stad Utrecht of daarbuiten gebruikten het als zomerverblijf, terwijl ze ook hun huizen in de stad aanhielden. Vanaf ongeveer 1653 tot 1881 heeft de buitenplaats bestaan. Rond 1800 is het huis

een keer opnieuw opgebouwd. Op de plaats van de vroegere hofstede staat nu een nieuw huis met als adres Rijnsoever 3. Het is nog steeds idyllisch gelegen aan de Kromme Rijn, maar wordt niet meer voor de landbouw gebruikt. Al het land eromheen is gekocht door de stad Utrecht, ten behoeve van uitbreiding van het universiteitscomplex de Uithof (Utrechts Science Park).

Dit artikel is een beperkte versie van een groter en uitgebreider artikel dat in 2021 in druk is verschenen. Het is verkrijgbaar via het Zeister Historisch Genootschap. De auteur kreeg er de tweede prijs voor bij de uitreiking van de Monté Verloren geschiedenisprijs in 2021.

Noten

- 1 Van Hinsbergen, Bronnen voor de geschiedenis van Zeist III
- 2 HUA, Notarieel archief, 27-02-1648 34-4.U035a002 B. TERBEECK VAN COESFELT
- 3 HUA, Notarieel archief 17-05-1647 en 26-08-1648 34-4.U042a001 F. VAN EWYCK resp. 34-4.U034a002 N. DE CRUYFF
- 4 HUA, Notarieel archief, 25-11-1648 34-4.U035a002 B. TERBEECK VAN COESFELT
- 5 HUA, Toegang 95, Inv. 568 en 569
- 6 HUA, Notarieel archief, 20-12-1678 34-4.U047a009 W. VAN DER HOUVE
- 7 HUA, Notarieel archief, 10-09-1660 34-4.U054a001 S. VAN DEN AELPOEL
- 8 HUA, Notarieel archief, 04-07-1696 34-4.U112a001 F. DE WITH, Utrechtse Parentelen voor 1650, deel 1, blz 87 en verder
- 9 HUA Toegang 711, Inv. 3 pag. 273. Het huwelijk van Joost en Cornelia wordt niet genoemd in Utrechtse Parentelen voor 1650, deel 1, blz. 116
- 10 HUA, Notarieel archief, 14-12-1669 34-4.U034a006 N. DE CRUYFF
- 11 HUA, Notarieel archief, 24-10-1679 34-4.U047a009 W. VAN DER HOUVE
- 12 HUA, Notarieel archief, 31-01-1699 34-4.U112a001 F. DE WITH
- 13 HUA, Notarieel archief, 31-12-1715 34-4.U139a005 J. VAN DEN DOORSLAG
- 14 HUA, Notarieel archief 18-06-1735 34-4.U139b002 J. VAN DEN DOORSLAG
- 15 HUA, Notarieel archief, 14-02-1750

- 34-4.U172a005 I. MUNNICKS
- 16 HUA, Notarieel archief, 09-07-1746 34-4.U184a013 H. VAN DAM
- 17 HUA, Notarieel archief, 11-04-1750 34-4.U174a012 W. J. VAN OVERMEER
- 18 HUA, Notarieel archief, bijvoorbeeld 11-02-1782 34-4.1789 J. DE CLEFAY
- 19 HUA, Notarieel archief, 27-07-1781, 34-4.1788 J. DE CLEFAY
- 20 HUA, Notarieel archief, 27-10-1781 34-4.1788 J. DE CLEFAY
- 21 HUA, Notarieel archief, 27-07-1781 34-4.1788 J. DE CLEFAY Pagina 77 van de boedelbeschrijving (de scan op de website is een deel van de boedelbeschrijving)
- 22 HUA, Notarieel archief, 21-05-1718 34-4.U144a005 J. WOERTMAN en Zeister Archieven, T 1004 Inv. 2418
- 23 HUA, Notarieel archief, 18-06-1735 34-4.U186a001 G. VAN DEN DOORSLAGH
- 24 Zie artikel in Seijst, kwartaalblad van het Zeister Historisch Genootschap, 2005, blz. 121
- 25 HUA, Notarieel archief 29-05-1802 34-4.U275a011 W. VOORSTEEGH
- 26 Delpher: Utrechtsche Courant 07-06-1802
- 27 Notarieel archief Amsterdam, acte 80368, bitpub-ID 13.835.058.369.512
- 28 HUA, Notarieel archief, 18-10-1806 34-4.2100 J. STELLINGWERF
- 29 Huwelijkscontract: Notarieel archief Amsterdam, acte 77403, 07-01-1775, bitpub-ID 13.835.058.316.508

- 30 Huwelijksregister Nederlands Hervormde Kerk van Bunnik en Vechten (nu: Protestantse Gemeente Bunnik)
- 31 HUA Toegang 481, Inv. 1244-02 10-10-1830 Akte 33
- 32 Delpher: Opregte Haarlemsche Courant 23-07-1844
- 33 Delpher: De Nederlander: nieuwe Utrechtsche courant 08-03-1850
- 34 Delpher: Nederlandsche Staatscourant 12-04-1853
- 35 Delpher: Utrechtsch provinciaal en stedelijk dagblad, 12-05-1869
- 36 Dit blijkt o.a. uit een geboorte bericht in de Provinciale Drentsche en Asser courant van 22-05-1871
- 37 Zie bijv. 02-11-1875. Dan wordt Paul Krill geboren, zoon van Karl Krill en Catharina van Es, op huisnummer C108 (huize Rhijnsoever). HUA Toegang 481, Inv. 776-09 Akte 151
- 38 Zie noot 24

Een raadselachtige bronzen plaque

De gemeentelijke c.q. Haefkenscollectie van Houten bevat vele 'schatten'. Daartoe behoort ook een kleine ronde bronzen plaque of schijf met een doorsnede van 64 mm en een dikte van 2 mm. Deze plaque is op 6 mei 1953 tijdens graafwerkzaamheden aan de Burgemeester Wallerweg in Houten tevoorschijn gekomen en aan de toenmalige burgemeester Haefkens overgedragen. Hij nam het op in de gemeentelijke collectie, die hij aan het aanleggen was, en noteerde dat het vermoedelijk om een zakzonnenuijzer ging.

De ene zijde (foto 1a) is voorzien van een bloemversiering met zes grote blaadjes die verwant is aan de Tudorroos, maar die roos uit de heraldiek of wapenkunde heeft echter vijf bloemblaadjes. Verder is er centraal één gaatje aanwezig, mogelijk voor een wijzer, en aan de rand drie gaatjes. Tevens zijn twee dubbel gelijnde cirkels waarop partieel kleine ronde putjes waar te nemen. De andere zijde van de plaque (foto 1b) is aangetast maar toch zijn daarop in de eveneens aanwezige binnen- en buitencirkel praktisch hetzelfde aantal putjes zichtbaar. Tussen de twee dubbel gelijnde cirkels staat een Latijnse tekst in Gotisch schrift. Voor het grootste deel is de tekst

te reconstrueren: 'O MATER DEI-MEMENTO MEI-.....STE VIVETE-.....L(ETUM??)'. Het is dus een aanroep tot Maria. Vrij vertaald: 'O MOEDER VAN GOD, GEDENK MIJ BIJ LEVEN EN DOOD'.

Wat kan het nu zijn of waar is het een deel van?

Gezien de letters is het waarschijnlijk een vijftiende- of zestiende-eeuws voorwerp. In eerste instantie dacht ik na speuren op internet aan de achterkant van een ingebouwd **kompas** in een zak- of reizozonnenuijzer (voor een impressie google: Butterfield zakzonnenuijzer met kompas). De wijzer kan centraal geplaatst geweest zijn, maar er is geen centrale stervorm of schaalverdeling waar te nemen, zoals meestal bij een kompas is te zien. De drie gaatjes zijn mogelijk voor bevestiging geweest. Ook bestaat de mogelijkheid dat de plaque het horizontale deel is van een kleine ronde bronzen **zakzonnenuijzer** zonder de zogeheten poolstijl die schaduw geeft. Op 'ons' voorwerp is echter geen schaalverdeling voor een zonnenuijzer waar te nemen. Aangezien er geen duidelijke schaalverdeling op

1a Bronzen plaque voorzijde (RAZU Winfried Leeman)

1b Bronzen plaque achterzijde (RAZU Winfried Leeman)

beide zijden is, maar wel een puntjes-verdeling die op beide kanten overeenkomt, moet dit antieke voorwerp waarschijnlijk aan twee kanten bruikbaar geweest zijn. Daarnaast zijn er een aanroep tot Maria en een afbeelding van een roosvorm. Traditioneel staat een roos ook nog eens symbool voor Maria zelf. Na enig filosoferen kom ik als derde mogelijkheid op het idee dat het een **religieuze plaque** of **voteschild** kan zijn (voor een impressie google: voteschild 'Mater Dei'). De genoemde putjes in het oppervlak kunnen versiering zijn of bepaalde gebeden weer-geven. De gaatjes kunnen ook voor bevestiging gediend hebben. Nu kan er op de 'kale' zijde ook emaille aanwezig geweest zijn, zodat de plaque echt twee mooie kanten had.

Na verder zoeken ben ik uiteindelijk gekomen op **het centrale deel van een middeleeuws kruis** (voor fundering van deze gedachte google: Medieval copper alloy plaque, enamelled - Collections Online, National Museum Wales / afbeeldingen).

Een dergelijk kostbaar gebruiksvoorwerp kon destijds alleen door rijke mensen aangeschaft worden. Hoe zo'n bijzondere plaque dan in de Houtense grond terecht is gekomen zal een raadsel blijven, maar het prikkelt wel de fantasie: Is er mogelijk een relatie met de tijd dat het katholicisme verboden was?

Mocht u extra informatie over het getoonde voorwerp hebben, dan kunt u dat melden via emailadres: info@archeologiehouten.nl

> *Herman de Korte*

Noten

- 1 Om het voorwerp beter te kunnen duiden is het internet geraadpleegd. Verschillende websites dienen als bron voor het navolgende artikel.
- 2 Voor het ontcijferen en vertalen van de Latijnse tekst is RAZU-medewerker Otto Vervaart behulpzaam geweest.

Het jaar van de fabrieksschoorsteen

Komt u op een mooie zomerdag de Lek afgevaaren dan herkent u direct het markante stadsgezicht van Wijk bij Duurstede. De beroemde molen op de stadspoort, de toren van Kasteel Duurstede en de klok van de Grote Kerk.

Maar dat is niet alles. Ook het industrieel verleden heeft zijn sporen achtergelaten in Wijk en dus behoort de fabrieksschoorsteen van de steenfabriek De Bosscherwaarden ook tot het vertrouwde beeld vanaf het water. Het jaar 2023 is door het internationale platform European Federation of associations for industrial and technical heritage uitgeroepen tot het jaar van de fabrieksschoorsteen. Deze campagne moet zorgen voor extra aandacht om dit industriële erfgoed te behouden en deze geschiedenis (letterlijk) overeind te houden. Het waren de bevolkingsgroei en de toenemende welvaart die begin 20^e eeuw zorgden voor een toenemende vraag naar bak- en straatstenen. Deze werden gebruikt voor het bouwen van nieuwbouwwijken.

1. Steenfabriek De Bosscherwaarden gezien vanaf de Lekoever, Hans Dirksen, 1966

Steenfabrieken waren een belangrijk onderdeel van de lokale economie. De nog overgebleven schoorsteen van De Bosscherwaarden herinnert ons aan dit industriële verleden. Uit een onderzoeksrapport uit 1995 blijkt dat

2. Gezicht vanaf de Lek op de Steenfabriek De Bosscherwaarden, G. van Omme, circa 1968

de Wijkse fabriek inclusief de schoorsteen als cultuurhistorisch zeer waardevol werd bestempeld. Daarom werd de aanvraag voor het slopen van deze fabrieksschoorsteen niet goedgekeurd. Dat juist aan deze fabriek en schoorsteen zoveel waarde wordt gehecht, komt doordat dit de enige overgebleven fabriek in de provincie Utrecht is met het oventype ringoven.¹ Een kenmerk van de ringoven is de hoge schoorsteen. In het midden van de ringoven is aan de binnenkant een sleuf aangebracht die dient als rookkanaal en die in verbinding staat met de 40 meter hoge schoorsteen. De ronde schoorsteen loopt taps toe en is opgetrokken uit baksteen in kruisverband. Ter versteviging zijn op regelmatige afstand van elkaar ijzeren

banden aangebracht.² Gelukkig is de fabriek mét schoorsteen van de sloop gered en heeft het bouwwerk een plek gekregen in het huidige stadsbeeld van Wijk bij Duurstede.

Meer weten over deze steenfabriek en de hoge schoorsteen? Bekijk dan in het Regionaal Archief Zuid-Utrecht de archieftoegangen 117 (archieffnummer 68-69), 003 (archieffnummer 3493) en 002 (archieffnummer 1404).

> *Elleke de Ronde*
medewerker Cultuurhistorie, Regionaal Archief Zuid-Utrecht

Noten

- 1 Zie cultuurhistorische waarden steenfabriek. RAZU Gemeentebestuur Wijk bij Duurstede (003), inv.nr. 3493
- 2 <https://rijksmonumenten.nl/monument/518119/steenfabriek-de-bosscherwaarden/wijk-bij-duurstede/>

Herinneringen aan Beverweerd

Joop Zomer uit Wassenaar stuurde ons naar aanleiding van het themanummer 2022-3 over Kasteel Beverweerd herinneringen toe. Deze plaatsen we hieronder.

Met Beverweerd heb ik een geschiedenis. Mijn vader was van 1953 tot 1963 jachtopziener in Werkhoven. Wij woonden op de Achterdijk 26, wat nu nummer 76 is. Mijn vader was in dienst van de Jachtcombinatie Beverweerd. Dit was een clubje bestaande uit de familie Fentener van Vlissingen (SHV), de heer H.J. de Koster (Meelfabriek De Sleutels in Leiden en later minister van Defensie) en de heer Van Voorst van Beest uit Maarssen (jagermeester). Deze jachtcombinatie pachtte het jachtrecht van de landerijen van de gravin Lutgardis van Rechteren Limpurg en van boeren die eigenaar van hun grond waren. Al met al was het een fors areaal waarvan de jachtcombinatie het jachtrecht had. De boeren-eigenaar kregen daarvoor jaarlijks en bedrag en naar keuze een koppel (hen en haan) fazanten of een haas.

De jachtpartijen werden tot de winter van 1957/1958 georganiseerd vanuit kasteel Beverweerd. Mijn vader was de organisator van de driftten en mijn moeder maakte de warme maaltijd klaar voor de heren (Deze jagers werden ook wel geweren genoemd). De drijvers brachten hun eigen boterhammen mee en kregen wat er over was van de maaltijd van de heren. Mijn vader, moeder en ik (geboren in 1950) gingen op de jachtdagen vroeg naar het kasteel. Het eerste werk was om het fornuis aan de praat te krijgen wat bij sommige weersomstandigheden geen sinecure was. De geweren en drijvers verzamelden zich zo omstreeks 8:30 uur bij het kasteel. Van daaruit ging ze naar de driftten. Boer Jan Nell was toen onze buurman op de Achterdijk. Hij had een speciale rol bij de jacht.

Een foto van het tableau van een jachtdag van de Jachtcombinatie Beverweerd. Deze foto is gemaakt in de 2^e helft van de jaren 1960 en geeft een goed beeld van hoe het tableau op het eind van de jachtdag werd uitgelegd. Via Jan Nell.

Hij bestuurde namelijk de Unimog (kleine vrachtwagen) die was veranderd tot wildwagen om het dode wild te vervoeren.

's Middags kwamen de jagers en drijvers terug om te eten. Mijn moeder wist nooit wanneer ze kwamen en moest als een soort jongleur op een oud fornuis het eten warm houden, op een zodanige wijze dat het nog smakelijk was. Dat is haar altijd gelukt. Ik was tijdens de jachtdagen of bij mijn moeder of ik scharrelde wat in de bosjes of bij de Kromme Rijn om het kasteel.

Een enkele keer moest mijn moeder mij ontzetten van de ganzen die het op mij hadden voorzien. Angstige momenten waren dat. Mijn vrije leven was tot 1956 het geval. Daarna was ik leerplichtig en moest ik naar school als er op een doordeweekse dag werd gejaagd. In de namiddag na de jacht werd het tableau (de oogst) uitgelegd. De jagers kregen een koppel fazanten. Het restant werd verkocht aan poelier Rosenberg, gevestigd op de Vismarkt in Utrecht. Omstreeks een uur of zes als iedereen was vertrokken, kwam de gravin om het kasteel af te sluiten.

> Joop Zomer

Iets te vieren vergaderen trainen of trouwen?

Neem contact op met uw
gastheer Otto Wttewaall:
06-44217384

www.landgoedwickenburgh.nl
info@landgoedwickenburgh.nl

Op 1 km. afstand van de Rondweg van Houten, bij 't Goy, ligt sfeervol Landgoed Wickenburgh. De ideale plek om uw verjaardag, jubileum, huwelijk, receptie, examen of 'zomaar' iets te vieren.

Wilt u vergaderen in een inspirerende omgeving? Zoekt u een locatie waar u ongestoord een training kunt geven? U vindt alle rust, ruimte en gastvrijheid op Landgoed Wickenburgh, een historische plek in het groene hart van Nederland.

Het landgoed biedt u alle privacy die u wenst, u bent altijd de enige gast met uw activiteit.

Wij kunnen tot 50 gasten ontvangen met een borrel, high tea, lunch of buffet.

Landgoed Wickenburgh
Wickenburghseweg 17
3997 MT 't Goy

Vakantiehuis in Auvergne

Gelegen op eigen terrein in het Parc National des Volcans d'Auvergne op 1100 meter hoogte. Een prachtige ruige omgeving die uitnodigt om te verkennen.

- 850 kilometer langeafstandswandelpaden
- Watervallen, rivieren (o.a. de Dordogne) en meren
- Het mooiste vulkaanlandschap van Europa
- Een geweldige flora en bio-diversiteit
- Historisch modern ingericht gebouw
- Adembenemend uitzicht

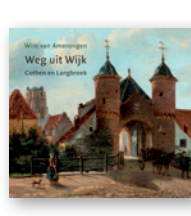
Te huur **vanaf** € 495,- per week (5 personen)

Meer informatie: www.vakantiehuisinauvergne.com
of via telefoonnummer: 0031 (0) 6 534 534 44

Historische reeks Kromme-Rijnegebied

Van deze boeken vindt u de bestelinformatie op de website: tussenrijnenlek.nl.
De andere boeken in de reeks zijn uitverkocht.

<p>3 L.M.J. de Keijzer
De kerk van Herlulf als middelpunt van het Oude Dorp Houten. Prijs: € 8,90</p> <p>5 P.M. Heijmink Liesert
'n Haonderik vol ruggemeters. Prijs: € 6,80</p> <p>6 J.C. Kort
Repertorium op de lenen van Gaasbeek. Prijs: € 15,-</p> <p>7 Ad van Bommel en Kees Vernooij
Acht eeuwen katholiek Cothen en honderd jaar H.H. Petrus en Pauluskerk. Prijs: € 15,-</p> | <p>8 C. van Schaik
Overlangbroek op de kaart gezet. Prijs: € 25,-</p> <p>13 Ad van Bommel
Het Delliusfonds (1740-2012). Prijs: € 14,95</p> <p>15 Wim van Amerongen
Het buiten van Wijk. Prijs: € 19,95</p> <p>16 Wim van Amerongen
Mijn stad aan het water. Prijs: € 19,95 (leden € 17,45)</p> | <p>17 A.A.B. van Bommel, J.C.M. Cox, L. van der Tuuk, K. van Vliet, H.L.P. Leeuwenberg
De Stadsrechten van Rhenen, Wijk bij Duurstede en Vianen. Prijs: € 7,50</p> <p>20 Otto Wttewaall
De Tweede Wereldoorlog in Houten, 't Goy, Tull en 't Waal & Schalkwijk. Prijs: € 24,95 (leden € 20,-)</p> | <p>21 Raymond Uppelschoten & Wil van der Plas
Van kerk en dorp, 200 jaar Witte Kerkje van Odijk. Prijs: € 24,95 (leden € 22,45)</p> <p>22 Wim van Amerongen
Weg uit Wijk, Cothen en Langbroek. Prijs: € 24,95 (leden € 22,45)</p> <p>23 Diverse auteurs
De dam bij Wijk en het Kromme Rijngebied in de Middeleeuwen. Prijs: € 25,-</p> |
|---|--|---|---|

VELDHUIZEN'S-ELECTRA-MOTOR-
AUTO-BEDRIJF

DIENSTREGELING

AUTOBUSDIENST

'T GOY - HOUTEN - UTRECHT

INGAANDE 15 JANUARI 1927.

TARIEF:

't Goy-Utrecht	Retour	f 1. —
	Enkele reis	- 0.60
Houten-Utrecht.	Retour	- 0.60
	Enkele reis	- 0.35
't Goy-Houten	Retour	- 0.40
	Enkele reis	- 0.25

Standplaats Houten: N. H. KERK

Standplaats Utrecht: AUTOBUSSTATION 19

De ondernemer:

A. VAN VELDHUIZEN - HOUTEN.

